

גן הקבר

יצירתו של גן פולחן פרוטסטנטי*

מיכל ביטון | עורך: גלעד רונן

זה היה מושא תשוקת הצליינים הפרוטסטנטיים בבואם להולילנד החל מהמאה ה-19.

הגישה הפרוטסטנטית באה לביטוי בהעדפת מקומות פתוחים כאתרי תפילה, בהם ניתן לחוות קשר אל האל ללא תיווך מבנה כנסיה או מקדש - מקום טבעי ומקורי בו יוכל המאמין לדמיין את ישו. הפרוטסטנטים לא יקיימו טקסים בכנסיות לא פרוטסטנטיות, אלא רק יבקרו בהן, ואת תפילותיהם יערכו בדרך כלל באתרי טבע פתוחים.

גן הקבר מעצם קידושו מעורר פרדוקס תיאולוגי עתיק יומין אודות המקום הקדוש בנצרות ובמיוחד בפרוטסטנטיזם - בעוד כיוון מחשבה אחד צידד בקידוש המקומות בהם פעל ישו, כיוון מחשבה מנוגד הכחיש חשיבותם של מקומות קדושים משום שהאל נוכח בכל. מאכן נוצר קונפליקט בין המקומי לאוניברסלי. הקונפליקט הזה, ביחד עם החיפוש אחר האותנטיות, שימשו כמניעים מרכזיים בתהליך יצירת גן הקבר, תוך שימוש בפרשנויות משתנות לערכים אלו, בהתאם לנסיבות הגיאופוליטיות השונות.

וכך קרה שבבעה נידחת מצפון לשער שכם בשם אל-אדהמיה, עליה נח בית קברות מוסלמי עתיק, החלה לקבל בשנות ה-40 למאה ה-19 תשומת לב מיוחדת. מראה פני הגולגולת שהשתקף מחזית הגבעה משך את עיני המתבונן הפרוטסטנטי אשר זיהה אותה כגולגולתא מהברית החדשה. במהלך המחצית השנייה של המאה ה-19 האמונה

מאמיניו אל גן העדן ממנו נפל אדם הראשון. שני אירועים מרכזיים בחייו של ישו התרחשו, על פי הברית החדשה, בגנים. יגונו ומעצרו התרחשו בגת שמנים ואילו קבורתו ותחייתו בגן הקבר. הייחודיות של גן הקבר וגת שמנים היא בזיהויים כגנים טקסטואליים - הנזכרים בכתבי הקודש ואשר עוצבו במציאות על פי הטקסט. בשונה ממרבית גני המנזרים והכנסיות בארץ, גנים אלו אינם משמשים כרקע אסטטי ואווירתי או כמרחב התכנסות בדרך אל המקדש אלא מהווים את מוקד הסגידה והעלייה לרגל.

גן הקבר מהווה אלטרנטיבה פרוטסטנטית לכנסיית הקבר המאסיבית עמוסת הקטורות והעיתורים. הכנסייה בעיר העתיקה הוקמה במאה ה-4 לספירה ומוחזקת על ידי העדות הנוצריות המקומיות ובראשן הנוצרים האורתודוכסים והקתולים. בעיניים הפרוטסטנטיות כנסיית הקבר לא סיפקה מענה ויזואלי משכנע למאורעות הצליבה והקבורה כפי שתוארו בברית החדשה, ולפיכך החל מתחילת המאה ה-19 מתחילים להישמע ביטויים ראשונים לחיפוש אחר אלטרנטיבה לכנסיית הקבר בנוף הטבעי שמחוץ לכנסייה ולחומות העיר.

חוקרים רבים עמדו על ההעדפה הפרוטסטנטית של נוף טהור, מרוקן מסימני נוכחות אנושיים, ללא מתווך שאותו ניתן להעריך ממרחק. גישה זו מבוססת על עקרונות תאולוגיים, העדפות אסטטיות תרבותיות, או עניין אימפריאליסטי.

המחקר המוצג כאן בוחן את תהליך יצירתו של גן הקבר שמצפון לשער שכם בירושלים וגילומו כמקום פולחן המזוהה כאתר הפרוטסטנטי הקדוש היחידי בארץ הקודש. המחקר בוחן את תהליך זיהויו וקידושו של האתר יש מאין, ואת מתוך אידיאולוגיה פרוטסטנטית המבקשת לאתר את המקומות הקדושים מן הברית החדשה באופן מוחשי בנוף הפראי והבלתי מופר.

המחקר בוחן גם את עקרונות העיצוב של הגן ההולמים את האסטטיקה הפרוטסטנטית, ומנתח את התפקוד והניהול של האתר כגן תפילה אשר מגיב לצרכיהם הרוחניים והתרבותיים המיוחדים של הצליינים הפרוטסטנטיים. כמו כן, המחקר עוקב אחר מערכת היחסים שמנהל האתר עם סביבתו הגיאופוליטית ובוחן את הגישות השונות שננקטו על מנת לשמר את קיומו השברירי לנוכח עימותים דתיים בין העדות הנוצריות בארץ הקודש ולאור מיקומו הגיאוגרפי על התפר בין ירושלים המערבית למזרחית.

רקע למחקר

”בְּמָקוֹם שֶׁנֶצְלַב יֵשׁוּעַ הָיָה גֵן וּבְגֵן קֶבֶר חֲדָשׁ שֶׁעוֹד לֹא הָנַח בוֹ אִישׁ. 42 שָׁם שָׁמוּ אֶת יֵשׁוּעַ, כִּי עָרַב שָׁבֹת הָיָה לַיהוּדִים וְהַקֶּבֶר קָרֹב.” יוחנן י"ט 41-42

גנים הינם אתרים רבי משמעות בתיאולוגיה הנוצרית - מקומות התרחשותם של אירועי נס דרמטיים. ישו נתפש כאדם השני אשר ישיב את

▲ מפת קומל 1904

Kümmel's map, 1904: A. Kümmel, Karte der Meterialien zur Topographie des Alten Jerusalem [cartographic material], Verlag des Deutschen Palaestina-Vereins, Leipzig, 1904. <http://www.jnul.huji.ac.il/dl/maps/jer/html/jer093.htm>

▲ ישו כנגן בגן הקבר

"Noli me tangere", 1440-41" fra-angelico

* המאמר הינו תקציר מתוך עבודת הדוקטורט שנכתבה בהנחיית פרופ' רוני אלנבלום ופרופ' נורית שטדלר מהאוניברסיטה העברית:

M. Bitton, "Between Authenticity of a sacred Place and a Universal Message: The Creation of the Garden Tomb - a Protestant Prayer Garden", PhD thesis, Advisors: Prof. Ronnie Ellenblum, Prof. Nurit Stadler, The Hebrew University 2017.

בגלגולתא החדשה המשיכה להתבסס, ובסמוך לגבעה זוהה קבר עתיק כקברו האמיתי של ישו. אגודת גן הקבר נוסדה ב-1894 על מנת לרכוש את חלקת האדמה בה נמצא הקבר, ולהקים בה את גן הקבר.

רקע תיאורטי ושיטת מחקר

המסגרת התיאורטית משלבת בין שני תחומים: חקר הגנים והנופים וחקר הצליינות נוצרית, תוך שימוש בשיטות מחקר היסטוריות, אתנוגרפיות ופרשניות.

המגמות העכשוויות בחקר הנופים והגנים מצביעות על שינוי הפרספקטיבה של המחקר בשני מובנים. הראשון - הרחבת עולם המושגים של מחקר הגנים והקונטקסט דרכו נחקר הגן על ידי אימוץ גישות ושיטות ממגוון רחב של דיסציפלינות כגון תיאוריות ספרותיות ותרבותיות, גיאוגרפיה תרבותית ואנתרופולוגיה. השני - המעבר מהתמקדות בשלב היצירה של הגן לשלב השימוש בו ומכוון להתבוננות ביחסי הגומלין בין הגן למשתמשיו, תוך הדגשת עמדתו של המשתמש - חוויותיו, תגובותיו ופעולותיו בתוך הגן.

חוקרי גנים ואנתרופולוגים מציעים בשנים האחרונות כיוון מחקר המשלב בין מתודות אנתרופולוגיות לפרשנות נופית ומכוון לניתוח פרשני של הפעילות האנושית בגנים.

מגמות המחקר העכשוויות בחקר הצליינות הרלוונטיות למחקרי הינן: "קדושה מהותנית" לעומת "קדושה מצבית" - כלומר, קדושה פנימית וטבעית של האתר המוקרנת ממנו ומתגלה למאמין לעומת קדושה המתהווה באמצעות תהליך חברתי של הפעלת פרקטיקות פולחניות באתר; חקר חווית הצליינות; הקונפליקט במקום הקדוש.

המידע האמפירי הופק מאיסוף וניתוח של עשרות טקסטים ותיעודים צלייניים: עדויות מסע, שירים, סיפורים וציורים התורמים מידע על ציפיות ודימויים של צליינים ופרקטיקות הפולחן שלהם; ניתוח מקורות ארכיוניים וספרותיים של עשרות מסמכים ארכיוניים מארכיון אגודת גן הקבר ומארכיון ישראל; וכן עשרות תצפיות וכ-40 שאלונים וראיונות עם צליינים המבקרים במקום, עם צוות הגן ועם שכנים בסביבת הגן, בין השנים 2009-2016.

ממצאים

התקבלות הגבעה כאתר קדוש החל משנות ה-80 בארבעת העשורים שלאחר זיהוי גבעת אל-אדהמיה כגולגותא, הגיעו אל הגבעה עשרות חוקרי ארכיאולוגיה מקראית שבקשו לבחון את אמיתות הזיהוי החדש של גולגותא מנקודת מבט מדעית. אולם רק בשנות השמונים למאה ה-19 נשמעו העדויות הראשונות בדבר התייחסות מקדשת לאתר, ומכאן ואילך החל להתקבל כמקום קדוש ולשמש כזירה לקיום פולחן וטקסים דתיים. הצליין האמריקאי אדוארד תומפקינס

▲ גבעת הגולגותא ב-1880 בקירוב
Grotte de Jérémie by Bonfils 1880s

▲ הגן מוקף החומה ב-1910
Jerusalem (El-Kouds). Jerusalem from Gordon's Calvary, American Colony (Jerusalem). Photo Dept. צילום: .

▲ הגן ב-1935
Pan. [i.e., panorama] of Garden Tomb , American Colony (Jerusalem). Photo Dept. צילום: .

ההצגה של הסגנון האנגלי כסגנון האותנטי ביותר, למעשה כטבע עצמו המחכה להתגלות, מנסה לכסות על העובדה שהיתה זו למרות הכל התערבות מלאכותית שנכפתה על הטבע. הרדיפה אחר האמת והטבע בסגנון הגן האנגלי מזכירה נהייה דומה בממלכת התיאולוגיה הפרוטסטנטית, להשגת עבודת אל ישירה כאשר מתווכים מלאכותיים כמו עבודות אמנות ובניינים נדחו. שתי הפילוסופיות התפתחו כתגובה ביקורתית לאתוס הקתולי ולעיצוב הגנים הברוקי אשר שורשיו באומנות הקונטרה רפורמציה.

התיאור שלו משקף הן את הדימוי התנ"כי שביקשו המעצבים לשקף בגן והן את שאיפתם להשגת אותנטיות. באמצעות שתילת גן, היופי הטבעי של האתר יועצם ויוסיף על יופיה של העיר הקדושה. עצם השימוש במילה "יתווסף" מרמז על יצירת דבר חדש. גישה זו לטבע והשינוי/יפוי שלו עשויה למצוא מקורותיה בתיאוריית תכנון הגן האנגלי מהמאות ה-17-18. תיאורטיקנים של גנים שיבחו את הסגנון האנגלי כסגנון האמיתי היחידי של עיצוב גנים אשר היה שם כל העת רק מחכה להתגלות על ידי המעצבים האנגלים, בעוד כל יתר הסגנונות נתפסו כהתערבות מלאכותית הנכפית על הטבע.

(Tompkins) אשר ביקר בגבעה ב-1887, תיאר את חוויותיו הרוחניות בביקורו על הגבעה: "היה זה רגע חגיגי. כיוון שלעמוד שם היכן שאדוננו סבל, ונקבר, היה לעמוד על אדמת קודש". הרגשות שביטא תומפקינס ביטאו שלב חדש בהתייחסות לגבעה כאתר עליה לרגל.

המאמינים הפרוטסטנטים הדגישו כי הכרתם בקדושת הגבעה היתה בלתי אמצעית - הם חוו התגלות המשלבת רציונל חד ומבט צלול אשר מייצרת רגע של אמת בלתי מעוררת. אולם מעיון בטקסטים ובחומרים הגרפיים שהותירו ניכר כי הם אכן נשענו על מקורות נוספים מלבד הטקסט האזונוגלי.

למשל: הם הגיעו למקום מלווים בדימוי של הגולגותא כגבעה ירוקה, למרות שבברית החדשה המקום כלל לא נזכר כגבעה. זהו דימוי חזותי אשר הוצג החל מהמאה ה-6 באומנות יונית אורתודוקסית, והשתלב בדמיון הפרוטסטנטי אשר הושפע במיוחד מהמנון "הגבעה הירוקה" שחובר באמצע המאה ה-19 והפך להמנון הדגל של העולים לרגל לגבעה.

עם זאת נוסעים רבים חזרו להדגיש את אי החשיבות של זיהוי מיקומו האמיתי של הקבר - כחלק מהתיאולוגיה הפרוטסטנטית המדגישה את העובדה כי הקבר הינו ריק והאל נוכח בכל מקום. כך למשל ארצ'יבלד פורדר (Forder) אשר טען כי ערכו של הקבר הוא בכוחו להמחיש את הנרטיב בגוספל, אך מלבד זאת אין טעם בזיהוי המקום האמיתי. אפילו הגנרל צ'ארלס גורדון - גיבור ויקטוריאני אשר עיקר פרסומו של גולגותא החדשה מיוחס לתמיכתו הבלתי מסויגת באתר, הביע ספקותיו לגבי חשיבות המקומות הקדושים והמליץ לאחותו לא להגיע למסע לארץ הקודש.

▲ טקס פסחא - המקהלה בחזית הקבר 1939. צילום: The choir singing at the Service, American Colony (Jerusalem). Photo Dept.

▲ טקס פסחא בגן הקבר 1942. צילום: crowd in garden during service :, American Colony (Jerusalem). Photo Dept.

עיצוב המרחב בהשראת ה-plain style הפרוטסטנטי

דיוויד ברט, מחבר "הסגנון הפשוט", עמד על מאפייני סגנון העיצוב שצמח מתוך האיקונוקלאזם שליווה את הרפורמציה החל מהמאה ה-16. לטענתו ההרגלים שיוצרו על ידי הסגנון הפשוט הוטמעו כה עמוק עד כי יסודותיהם חדלו מלהוות עניין לדיון.

ביצירתו של גן הקבר ניכרים רעיונות דומים: העיצוב מבטא את החתירה לאותנטיות של המקום - באמצעות חפירה, שמירת האתר במראה נקי וחשוף ונטיעת גן כפי שהיה בימיו של ישו.

המעצבים העניקו למקום פשטות ובהירות בלתי רגילים לשם הגברת האותנטיות שלו. הכומר סמית היה הראשון לספק פרטים לגבי הסגנון הרצוי של הגן:

"The garden will probably be planted with olive and fig trees [...] a feature of a great natural beauty and historical interest will be added to the Holy City [...]" Smith, The Times, 06.10.1892

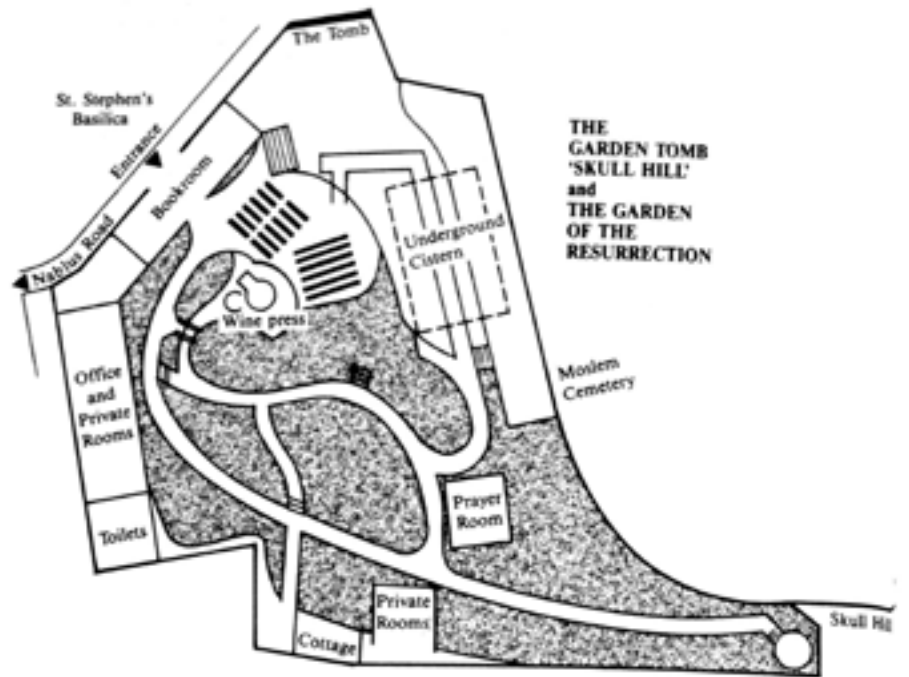
▲ הגן ב-1969 עם ספסלים קבועים. (לא בשעת טקס). Micha Bar-Am, The Garden Tomb, Jerusalem, 1969, Bar-Am Photo Archives.

באותה עת גם הוברה מעל לכל ספק בחפירות ארכיאולוגיות שערך גבריאל ברקאי, שהקבר שבגן אינו מתקופתו של ישו. העיסוק באותנטיות של המקום פינה מקומו לעיסוק באותנטיות של אווירה ובמסר האוניברסלי של התחיה שעזר למקום לשדר שפניו לשלום ולקירוב לבבות.

אותנטיות של מקום מול אותנטיות של אווירה - אתגרים בניהול חווית האתר

לאחר סתימת הגולל המדעית על שיוך הקבר לתקופתו של ישו, פנה האיגוד וצוות הגן להדגיש את האתר והקבר שבו כמספקים כלי עזר להמחשת מרחב ההתרחסות המקורי מתקופת ישו. השאיפה להבטיח תחושת רוגע ושקט על מנת לייצר את האווירה המתאימה לנרטיב האוונגלי נותרה מרכזית. אולם במרחב מצומצם המכיל מדי יום מאות מבקרים, שאיפה זו הפכה עם הזמן ליותר ויותר מאתגרת. בשנים האחרונות נעשה מאמץ להחזיר את הגן והאלמנטים הטבעיים שלו למרכז: ניטעו שני עצי זית בוגרים בני כ-400 שנה ברחבה המרכזית אשר הצטרפו אל שלושה עצי זית שכבר היו נטועים שם. הצעד הבא היה החלפת ספסלי הפלסטיק בספסלי אבן ברחבות שבהיקף הגן, מתוך מטרה להגדיל את קיבולת המקומות לישיבה בהיקף ולצמצם את מספר מקומות הישיבה במרכז ולהותיר את הרחבה המרכזית כאזור שקט בלב הגן - "חורשת הזיתים".

בנוסף הותוותה אסטרטגיה ניהולית אשר חותרת לתקשורת אישית ומסבירת פנים של הצוות מול המבקרים, סיורים מודרכים אשר מווסתים ומגבילים את הפעילות העצמאית והשגחה על עוצמות הטקסים. בעזרת אלו השקט והשלווה נוכחים כמעט תמיד וכל מבקר מקבל יחס אישי אשר מצמצם את תחושת ההמוניות בגן. בהתערבות מתונה זו מושג עקרון "שלווה בגן ההומו" (Peaceful-crowded garden). מראיונות המבקרים עולה, כי רובם היו מודעים לאי ההתאמות ההיסטוריות והארכיאולוגיות ולסבירות שזהו לא המקום האותנטי, אך ביכרו את האותנטיות של האווירה המוצעת במקום על פניו זו המוצעת בכנסיית הקבר. המבקרים העידו כי האלמנטים הטבעיים בקתדרלה הפתוחה אפשרו תחושת חופש פולחני שלא התקיימה במקומות אחרים. הם חיברו זאת לתחושת טבע אוניברסלית - השייך לכולם, ולכן מעודד רחניות משוחררת. מגוון חללי הפולחן הפזורים בגן,

▲ מפת וויט 1985.

White's Plan c.1985, p.8. Revd. Bill White, A Special Place- The Story of the Garden Tomb, Jerusalem, The Stanborough Press, Lincolnshire 1989

המבקרים לגן. הוא אף יזם קיומו של טקס יום א' שבועי אשר לא התקבל בעין יפה על ידי האגודה, אשר חששה כי יזומה כזו תפגום באווירה השקטה של הגן ותגרום להפיכתו למקום פולחן. לאחר מות מטאר במלחמת ששת הימים חברו גורמים גיאופוליטיים, צמיחה תיירותית ומנהל הגן החדש ואן דר הובן, לקידום כינונו של הגן כגן תפילה המיועד להתכנסויות ועריכת טקסים. הצורך להיענות לצרכיהם הרוחניים של התיירים הלך וגבר. ואן דר הובן תרם לקידום התיירותי בהטפותיו הכריזמטיות שמשכו עוד ועוד מבקרים לאתר.

שינוי זה ניכר בתמונות מתקופתו של ואן דר הובן, החל מתחילת שנות ה-70 ניתן לראות ספסלים קבועים ערוכים בשורות גם כאשר הגן ריק ללא מבקרים. כלומר הוא ערוך לקליטתם באופן קבוע. המציאות הגיאופוליטית החדשה שמיקמה את הגן על התפר שבין העיר היהודית לעיר המוסלמית תחת שלטון ישראלי חיברה התמודדות זהירה ודיפלומטית מול הסביבה האנושית.

קונפליקט במקום הקדוש: מגן להרהורים מקודשים, לגן פולחן אקטיבי

המטרה המקורית של אגודת גן הקבר היתה לשמר את המקום מחילול ואמונות תפלות על מנת לא להידמות לנוצרים הקתולים והאורתודוקסיים ומקומות הפולחן שלהם. לפיכך נמנעו והגבילו שימושים שעלולים להוביל לכינון האתר כמקום פולחן אקטיבי.

הגן יועד מלכתחילה לספק מרחב לאסוציאציות מקודשות, אך לא לקיום פרקטיקות פולחניות המוניות. צילומי הגן הקודמים לשנות ה-70 מדגימים אתר אשר אינו ערוך לקלוט התכנסויות- ללא מושבים או ספסלים קבועים, ללא פיתוח (קירות, רחבות) המאפשר התכנסות גדולה סביב הקבר.

מלחמת ששת הימים, הציגה נקודת מפנה במדיניות זו. שינוי זה התחיל בתקופת שירותו של סולומון מטאר, מנהל הגן משנות ה-50 ועד למותו הטראגי בגן ב-1967. יחסו החם ומכניס האורחים של מטאר תרם לעלייה משמעותית בכמות

הקבר הריק, הדגש על אותנטיות של אווירה התחזק על פני האותנטיות של המקום הפיזי. הגן עוצב מחדש כגן המיועד לתפילה, התכנסויות ומגוון פרקטיקות דתיות אשר לוו במוזיקה, שירה, בקולות תפילה - זוהי סגידה ווקאלית שמתחברת עם האספקט האוניברסלי של המקודש ומתעלה מעל גבולות המקום. מקרה הבוחן של גן הקבר מאפשר התבוננות בהתקבלותו ועיצובו של מרחב פתוח קדוש ומספק תובנות על יוצריו ומשתמשיו הפרוטסטנטים ותפיסת עולמם הדתית והתרבותית. הנוף נתפס כישות המשקפת אמת אלוהית, ואילו הגן מבקש להיראות לא מעוצב אלא כגילום טבעי שנחשף על פני השטח וכזוה הוא משמש כאתר ההולם ביותר לקיום פרקטיקות פולחן פרוטסטנטיות. גנים היסטוריים ונופים סמליים חופנים משמעותיות תרבותיות, חברתיות ופוליטיות ומשקפים תפיסות עולם של מעצביהם ומשתמשיהם. הם מלמדים אותנו על היחסים בין האדם לסביבתו החברתית והפיזית. מחקר מסוג זה מאפשר הבנה עמוקה יותר של הבנת תפקודו הייחודי של גן והתנהלותו בקונטקסט רחב. המחקר מספק תובנות שראויות להיכלל במערכת שיקולי התכנון של כל מרחב עירוני המכיל גן היסטורי או דתי, שכן הגן הנעול לעולם אינו מתפקד כבועה מנותקת מסביבתו, אלא מהווה מערכת הטרוגנית המתווכת בין אינטרסים סותרים מפנים ומבחוץ.

הערות לסיכום

השלב הראשון של קידוש הגבעה והקבר ביטא הכרה של "קדושה מהותנית" המלווה בסגידה ויזואלית-פאסיבית של הנוף (דמות הגולגולת) בהתאמה לתיאולוגיה הפרוטסטנטית הדוגלת באמונה ללא מתווכים. גישה זו אל המקודש מדגישה את האותנטיות הפיזית-מקומית של האתר ואת זיהויו כאתר של אירועי הצליבה. עם התבססות הגבעה כאתר עליה לרגל והתהוותם של טקסים וריטואלים, התחולל מעבר הדרגתי מסגידה ויזואלית אל סגידה גופנית או חברתית. מאמונה לא מתווכת אל רעיון מורכב יותר של אמונה הנתמך במתווכים שונים. כאשר נוסד גן הקבר, אגודת גן הקבר היתה מחויבת לאותנטיות של המקום הקדוש. לפיכך היא לא מיהרה לאשר קיומם של טקסים בגן המשקפים "קדושה מצבית" - גופנית וחברתית. הגן לא תוכנן מלכתחילה כגן תפילה אלא כגן המשמר דימוי ויזואלי ונועד לאסוציאציות מקודשות. על מנת לתמוך באסוציאציות המקודשות, האגודה הדגישה את חשיבות השקט בגן. כל פרקטיקה שמערבת קול פגמה בהתמקדות הוויזואלית-לוקאלית. לאחר מלחמת ששת הימים, בעקבות שינויים גיאופוליטיים, תגליות ארכיאולוגיות וצמיחה תיירותית, חל שינוי תפישתי שהוביל לשינוי עיצובי ותפקודי בגן. תחת הדגשת מסר התחייה

בגדלים ובמפלסים שונים, מעודדים חופש פולחני זה ומעודדים ביטוי מגוון של פרקטיקות פולחניות.

קונפליקט בין קודש לחול

האופי הטבעי והמעט פראי של הגן, שהתפתחה בו עם השנים כעין חופה ירוקה של עצים גבוהים המסתירה מבטים וחוסמת רעשים מהסביבה, מזמין אל הגן גם פעילות חילונית לחלוטין. הגן הופך למקום המזמן מפגשים נדירים (מיסות קתוליות לצד קומוניון פרוטסטנטי, שבת הקדושה בשיתוף ערבים נוצרים והיהודים משיחיים) ואסורים (רומנים של צעירים ערבים תושבי השכונה) ומספק יצר סקרנות ומציצנות של תושבי הסביבה המוסלמים ומבקרים יהודיים. במקום מתקיימת אשליה של תחושת חופש המושכת חדירה אל הגן התחום ושימוש בו כאתר מסתור לפריקת מתחים שמפעילה החברה השמרנית שמחוצה לו. המניע המרכזי של מפגש המשיחיים-פלסטיניים באיסטר (Easter) הוא דתי, אך הוא גם מאפשר מפגש נדיר בין שני הצדדים המעורבים בסכסוך הגיאופוליטי ובכך מאפשר הזדמנות לשחרר מתחים פוליטיים ותרבותיים בין שתי האומות. יתר על כן, הגן מספק מענה לאוכלוסייה הפלסטינית הסובלת ממחסור גדול בשטחים פתוחים ירוקים.

▲ מוסלמים בתצפית הגולגולת 2012. צילום מיכל ביטון 29.3.12

▲ טקס פסחא רב תרבותי 2010. צילום: Plate 101: Multicultural Easter Sunday at the Garden, photo by M. Bitton, 4.4.10

מיכל ביטון - אדריכלית נוף בוגרת הטכניון חיפה, ודוקטור לגיאוגרפיה היסטורית באוניברסיטה העברית. תחום המחקר - גנים נוצריים בארץ הקודש. עבודתי במשרדי "שלמה אהרונסון אדריכלות נוף", "ויינגרוד-אברהמסון אדריכלים", "שריג-וקסמן". כיום מרכזת את מסלול הנדסאות נוף במכללת אשקלון, מרצה בטכניון ובמכללות הנדסאים ועורכת אתר האינטרנט ודף הפייסבוק של "האיגוד הישראלי של אדריכלי הנוף". מדור 'בשדה המחקר' חושף קולות מהאקדמיה העוסקים בנושאים עכשוויים בשדה מחקר הנוף. השאיפה היא לקיים דו-שיח יצירתי ופעיל בין שדות העשייה והמחקר השונים. נשמח לקבל מחקרים לפרסום. עורך המדור, ד"ר אדר' נוף גלעד רונן, gronnen@gmail.com